

mantingut el sentit llatí: la concurrència amb *intestino* (antic *entestino*, *estentino*) i *tripa*, no sabem si des de sempre, però en tot cas aviat victoriosa, li fou fatal. Segueixen en detall aqueixes formes dialectals.

Llitera *budillo* 'intestinal' (Coll), Vall de Vio (VKR x, 227) *bodillos* 'budells d'animal', l'ús del qual baixa fins a Ainsa (on el vaig sentir, però, aplicada a un embotit com la *morisca*, 1965). En terra lleonesa la forma consonàntica esperable *bodello* només la conec de Zamora «vejiga embutada de carnes» (Fz. Duro, *Mem. Hist.* iv, 468), i en aquesta província o ciutat hi ha també *botrillo* «embuchado» (FzDuro, ib.), amb *r* repercussiva, car després tenim Bierzo *botelo* «tripa ancha y corta llena de huesos y carne de cerdo, adobados con mucho pimiento, que hacen por la matanza» (FzMorales), maragato *botiello* i Astorga *botillo* «bolsa informe, hecha con pedazos de tripa cosidos, o recortada de la tripa cagalar del cerdo, que se llena, en las matanzas caseras, con todo lo sobrante de la carne para chorizos» (Garrote); santand. *butillo* (Alcalde del Río) «estómago del cerdo», *botillo* «mondejo»,³ i tot al llarg d'Astúries *botiellus*: des de l'E. («tripa gruesa del animal», Junquera Huergo, Laverde Ruiz, «morcilla hecha con el intestino grueso del cerdo», Vigón) fins al Centre («estómago y vientre del animal ---», Rato) i l'Oest, on ja trobem la forma migallega *botello* «estómago» (Acevedo H.) (cf. MzPi., RFE vii, 20); afegim-hi encara Sajambre *butiello* «estómago del cerdo» (FzGnzz., 216); a benefici d'inventari, unes formes lleon. *botello* i la regressiva santand. *butro* (citades per GdDD, 1105). Aquesta *-t*-lleonesa s'ha d'explicar per influència de *EMBOTIT* i la seva família (fins pogué existir un *BUTTICULU o cosa semblant, derivada directament de *BUTTIS*, d'on ve *embutado*, que es vagi sumar i confondre amb el nostre mot), confusió provocada per la coincidència semàntica del sentit primitiu del ll. *BOTELLUS*, conservat allà, amb els derivats de *BUTTIS*.

Com veiem, doncs, tant les formes lleoneses com les franceses han mantingut la o etimològica tal com era d'esperar, mentre que en llengua d'oc tenim *ü* pertot, no sols a l'E. Mitjana sinó en tots els parlars moderns; si exceptuem alguna forma que es denuncia com a francesisme per la manca de *-d-*, tal com rodanès *bouïeu*, però *TdF* confirma que els vells felibres i poetes de la baixa època només usen les formes en *büid-*; *ü* des del valdès (Usseglio *büvél*), delf. *buéou* (Lallé), Velay i Alta-Alv. *budé(r)*, Lauraguès *budels*, Aran i Luixon *büidçé* (Sarrieu, RLR xlvii, 359), bearn. *bude(y)t*. Veg. FEW i, 464a9-13; Rohlf's, *Le Gc.*

Amb raó indica allí W. v. Wartburg que aquesta *u* it. i oc. (en el REW i el FEW el cat. *budells* ha estat omès del tot, estranyament), és sorprenent i inexplicable. De tota manera no es veuen indicis d'una explicació satisfactòria, car no hem de fer cas d'influències sols parcialment aplicables, sigui a l'it.⁴ o al català: ací podríem pensar si hi va haver influència de *bull* 'embotit', provinent del primitiu *BÖTÜLUS*, suposant que en època preliterària aquest conservaria un ús més ampli, per a la qual cosa es podrien allegar

els importants derivats *embullar* i *esbullar*; però cal renunciar a una explicació que no podria aplicar-se a l'italià ni a l'oc. (en els quals ni hi ha rastres de *BOTULUS* ni el resultat d'aquest hauria tingut *u*).

Idea amb més aparences versemblant (i que potser no s'haurà de perdre de vista) és que hi hagi hagut influència d'un parònim; la veritat és, però, que no en veig de convincents, si bé podríem especular amb una :un verb *embudelar* apareix, encara que rar, no sols com a sinònim occità antic de *esbudelar* «éventrer» (PDPF), sinó també en algun parlar modern: llgd. *embudelà* (*TdF*, i crec que hi ha també un fr. ant. *emboeler*, angl. *embowel*) «éventrer» i en el roergat de Milhau s'ha contret fins i tot en *embullà* (FEW i, 470b48, 464a63, amb algun representant fr.-prov. *einbuelà* a Friburg, etc., 464a62): ¿hi hauria hagut potser un encontre amb derivats de *IMBUTUM* 'trascolar amb embut, engargussar' entès com si fos 'ficar en els budells'? La idea no convencerà passat que més endavant es veïés que tals derivats de *embut* i del nostre mot han tingut molta més importància del que ara s'ha de creure. En darrer terme encara la sospita més versemblant és que degué existir una variant *BÜTELLUS ja en llatí vulgar, amb extensió regional. Idea que semblaria arbitrària i audaç i no ho és gaire si tenim en compte el passat llunyà del mot romànic.

BOTULUS i el seu diminutiu *BOTELLUS*, en efecte, no eren mots del llatí tradicional. En llatí ni l'un i l'altre tenen el sentit romànic sinó el d'«embotit», una espècie de 'botifarra'; i *BÖTÜLUS* no és un mot gaire antic, car no apareix abans del temps de Ciceró (per primera vegada, cosa d'interès, en un escriptor de mims o entremesos, Labèrius), i *BOTELLUS* encara un poc més tard; solament en època cristiana (Tertullità) mostra de més a més el sentit fisio-anatòmic de 'tripes'. Ja en principi, com de tot mot llatí en *B-* (llevat dels pocs on *B- < DV-*), s'hauria de sospitar origen foraster, cosa que no sorprèn d'un terme relatiu a l'art de l'alimentació (cf. *popina*, *lucanica*, *popia*, *porcetra*, *boletus*, *fabà baiana*, el grup entorn de *BLEDA* i entorn del cat. *BOTIFARRA* i el cast. *MORCILLA*, etc.); se sol creure que és un manlleu de l'osc, com *popina* 'hostalet, taverna' (= romà, *coquina*); majorment havent-hi llavors un enllaç etimològic possible amb un mot germànic de la família del gòt. *qithus* 'estómac' 'matriu', que és comú a tot el germànic i en alguna altra llengua de la família vol dir 'moca' i fins 'tripes guisades' («kaldauenc»). Sense ser evident ni ben segur aquest enllaç etimològic, hi ha bona base fonètica per admetre'l.

En l'aspecte de la lexicologia i-eur., no n'hi ha prova segura (no essent mot gaire estès en la família indoeuropea) ni objeccions fermes. Ara bé en un mot manllevat, i més si és d'origen italià, no s'ha d'estranyar ningú que hi vagi haver una alternància de vocals posteriors; pensem que *TÖFONA*, altre terme culinari, que justament presenta l'alternança clarament pre-romana *-B- ~ -F-*, i on s'ha cregut d'origen sabèllic la variant amb *-f-* (en tot cas la forma catalana és pre-